

De stora kostnaderna för äldre ligger framför OSS

Svenska Dagbladet den 22 mars 2020

Ett stort antal kommuner och regioner har under de senaste åren haft stora problem med att få kostnader och intäkter att gå ihop. Situationen är i vissa fall allvarlig. Ett av de senaste, och bland de mest dramatiska, exemplen utgörs av region Jämtland Härjedalen. Regionens kraftiga underskott har bland annat lett till en diskussion om hur dess lånemöjligheter hos Kommuninvest – en organisation som lånar upp pengar för att sedan låna ut dem till många av Sveriges kommuner och regioner – skall se ut. Bristen på pengar har även lett till krav på ökade resurser från oppositionen. I ljuset av detta meddelade regeringen den 20:e januari att de skjuter till 5 miljarder extra; V, M och KD, med stöd av SD, toppade sedan med ytterligare knappt 2,5 miljarder.

Per definition beror kommunernas och regionernas underskott på att intäkterna inte möter kostnaderna. När de ekonomiska problemen diskuteras brukar man dock framför allt fokusera på kostnaderna. Ett antal faktorer brukar ofta lyftas; dessa inkluderar den snabbt ökande befolkningen (huvudsakligen beroende på en omfattande invandring), stora investeringsbehov (dels på grund av befolkningsökningen, dels på grund av omfattande renoveringsbehov i till exempel bostäder, andra fastigheter och vatten- och avloppssystem), en ökning av utbetalningar av ekonomiskt bistånd (det som tidigare benämndes socialbidrag) och en åldrande befolkning.

Framför allt den sistnämnda faktorn förefaller populär att lyfta fram när denna fråga diskuteras. Senast den 2 januari i år påpekade Sveriges kommuner och regioners (SKR:s) chefsekonom att "Det som verkligen kräver ekonomiska resurser är Sveriges åldrande befolkning". Påpekandet hade delvis ett framåtblickande perspektiv, där stora kommande kostnader lyftes, men gjordes också för att sätta olika kostnader i dag i relation till varandra. Bland annat noterades det att kostnaderna för ekonomiskt bistånd sammanlagt i Sveriges kommuner uppgick till cirka tio miljarder kronor. Här kan man konstatera att även om utvecklingen för ekonomiskt bistånd kan vara mycket problematisk för enskilda kommuner – här kan exempelvis Filipstad nämnas, vilket bland annat uppmärksammades av SVT:s "Uppdrag granskning" – är det inte en särskilt stor summa jämfört med andra poster. SKR lyfte som jämförelse de 126 miljarder kronor som de äldsta i samhället (80 år och äldre) beräknas kosta.

Det som är problematiskt med att lyfta den åldrande befolkningen som huvudförklaring till kommunernas och regionernas ekonomiska nuvarande kris är att det är osannolikt att det är en korrekt beskrivning; detta riskerar att leda beslutsfattare fel eftersom bra underlag behövs för att goda politiska beslut skall kunna fattas.

Kostnadsökningarna på grund av en åldrande befolkning har förvisso inte varit försumbara. Om man använder SKR:s schablonmässiga kostnadsmallar, där varje invånare förknippas med en kostnad relaterad till vederbörandes ålder, visar det sig att mellan 2008 och 2018 medförde ökningen av antalet invånare äldre än 80 år ett ökat "demografiskt kostnadstryck" på cirka tio miljarder kronor. Detta är naturligtvis inte negligerbart, men är det verkligen detta som genererat krisen? Om man

tittar på den totala kostnadsutvecklingen för hela befolkningen mellan samma år så ger detta vid handen att kostnaderna ökat med cirka 90 miljarder. En stor del av detta beror på den kraftigt ökande befolkningen; under perioden ökade den med nästan en miljon människor. Med tanke på detta – och den intensiva debatten om invandring som råder – kan det också vara intressant att relatera ovanstående siffror till en annan del av den demografiska utvecklingen. Låt oss se på antalet barn och unga i Sverige (0–19 år) som antingen är födda utomlands eller har två utlandsfödda föräldrar – en grupp vars storlek i hög utsträckning kan relateras till invandringen. Mellan 2008 och 2018 innebar ökningen av denna grupp ett ökat ”demografiskt kostnadstryck” på cirka 40 miljarder kronor.

De kostnadsökningar som kan relateras till en åldrande befolkning ligger i stället huvudsakligen framför oss. Om SCB:s senaste befolkningsprognos kombineras med SKR:s kostnadsmallar så kommer det ”demografiska kostnadstrycket” från de äldsta i Sverige år 2028 att ha ökat med cirka 50 miljarder kronor jämfört med 2018, det vill säga påtagligt mycket mer än ökningen som skedde mellan 2008 och 2018. Detta måste hanteras på något vis. Åter är det dock rimligt att vi försöker få perspektiv på dessa siffror. Här bör det påpekas att även om de äldsta är en kostnadskrävande grupp – och vi pratar om stora summor totalt – var dessa kostnaders andel av kommuners och regioners totala kostnader mindre än 14 procent 2018; i beräkningarna för 2028 motsvarar de drygt 17 procent. Som jämförelse ligger kostnaden för barn och unga vid båda dessa tidpunkter på drygt 40 procent av de totala kostnaderna.

Vi har ovan fokuserat på de kostnader som olika åldersgrupper är förknippade med och de beräkningar som redovisats ovan kan – även om de bygger på kraftigt förenklade antaganden och dessutom ignorerar det faktum att välfärdssystemen både har förändrats och kommer att förändras – ses som en indikation på var kostnader uppstår. Skall vi ha en hållbart hög nivå på en offentligt finansierad välfärd i Sverige måste naturligtvis kostnaderna ses över, men kommunernas och regionernas intäkter måste också utvecklas på ett gynnsamt sätt; detta kan innebära höjda skatter men en stärkt skattebas via högre sysselsättning och tillväxt vore att föredra. På sikt måste nämligen välfärden dimensioneras efter intäkterna. Detta är minst lika viktigt att komma ihåg som att vi har en kostnadsproblematik runt en åldrande befolkning – en problematik som vi, tvärt emot vad man stundom kan tro utifrån debatten, alltså ännu bara har sett början av och som vi måste börja förbereda oss inför.

Anders Gustafsson

Lars Hultkrantz

Pär Österholm